Бүтүн өлкәләрин пролетарлары, бирләшин!

Азәрбайҹан

АЗӘРБАЙҸАН СОВЕТ ЯЗЫЧЫЛАРЫ ИТТИФАГЫНЫН АЙЛЫГ
БӘДИИ ӘДӘБИЙЯТ, ИНҸӘСӘНӘТ ВӘ ИҸТИМАИ-СИЯСИ ЖУРНАЛЫ
1923-ҹү илдән чыхыр

МҮНДӘРӘҸӘ

Бөйүк Октябр сосялист ингилабынын 40 иллийини ени әсәрләрлә гаршылайырыг

Фәтһи Хошкинаби — Азадлыг йолунда (роман) . . 3
Әлиаға Күрчайлы — Шеирләр 26
Ҹаһан Әфруз — Дағлар (шеир) 32
Мир Ҹәлал — Йолумуз һаянадыр (роман). . . . 33
Давуд Ордубадлы — Күҹлү ахын (поэма) . . . 87

Очерк

Гулһүсейн Һүсейноглу — Хәзәрин гойнунда . . . 103

Гардаш халглар әдәбийятындан

Екише Чаренс 121
Екише Чаренс — Шеирләр 125

Дүнья әдәбийятындан

Ҹ. Байрон — Абидос гәлини (поэма) 128
Һенри Лаусон — Һекайәләр 148

Публисистика, тәнгид вә библиография

Мәс'уд Вәлиев — Сосялист ингилабынын драматургиямызда тәрәннүмү 160
М. Ҹәфәр — Һүсейн Ҹавидин совет дөврү ярадыҹылығы 177
Әзизаға Мәммәдов — Нәриман Нәримановун әдәби-тәнгиди көрүшләри 203
Назим Ахундов — «Бәһлул» журналы 211
Мәммәд Гасымов — Лүғәтләримиз һаггында . . . 220

М. Ф. Ахундов адына
Азәрбайҹан Республикасы
Үмуми китабханасы

АЗӘРБАЙҸАН СОВЕТ ЯЗЫЧЫЛАРЫ ИТТИФАГЫНЫН НӘШРИЙЯТЫ
БАКЫ—1957

ЧОРЧ БАЙРОН

Абидос кәлини

Әкәр севмәсәйдик бир-биримизи
Һичран әзаблары тапмазды бизи.
Яхын олмасайдыг бу гәдәр дә биз
Дәрдә яр олмазды үрәкләримиз
БЕРНС

БИРИНЧИ НӘҒМӘ

1.

Дейин, танышсынызмы о көзәл өлкәйлә сиз?
Сәһралары күл-чичәк, сәмалары ләкәсиз.
Мәрсин, сәрв ағачлары бүтүн чинайәтләрин
Шаһидидир о ердә... Өз һүсну вар һәр ерин.
Дәрин олур бу ердә сонсуз сәмалар кими,
Кәйәрчинин севкиси, чалағанын гәзәби.
Үзүм тәнәкләриндән бурда мин орман олур,
Бу ердә күл, чичәкләр һәмишә әлван олур.
Бурда хәфиф елләрин этирли ганадлары
Күл бағындан* өтәндә чичәкләр шан-шан олур.
Бурда лимон бағлары яшыл олур мүттәсил,
Бүлбүлләрин нәғмәси бурда кәсилән дейил.
Ерин, кәйүн рәнкләри бир-биринә гарышыр,
Көзәлликдә бу рәнкләр элә бил ки, ярышыр.

Бу ердә көзәл олур күндүз дә, кечәләр дә,
Дәрянын сулары да гырмызыдыр бу ердә.
Бу ерин көзәлләри, инчә олур күл кими,
Сачлары узун олур зәмидә сүнбүл кими
Онларын сөз-сөһбәти бүлбүлләрин сәсидир,
Бура күнәш өлкәси, бура Шәрг өлкәсидир.
Тарихләрә һөкм эдән бу ер, енә о ерми?
Шәрг өз эвладларыны әмәлләринә бахыб
Букүн кечмишләр кими күлүмсәйә биләрми?
Арзулары, ишләри илаһидир, улудур,
Онларын нағыллары хәялларла долудур.
Эшгинә сәчдә гылан— бир-бириндән айрылан—
Чаван севкилиләрин сөзләри, ишләри тәк,
Онларын көксүндәсә сакит дейилдир үрәк.

2.

Отурмуш тахтында ихтияр Чәфәр
Дурмуш сағ, солунда чәсур икидләр.
Онун сифәтиндә дәрин гырышлар,
Гара көзләриндә мин бир гүссә вар.
Мүсәлманын үзү бир гайдадыр бу,
Билдирмәз һеч заман өз дуйдуғуну.
Буна чалышса да ихтияр Чәфәр,
Үзүндән бәллидир гәлбиндәкиләр.
Онун дәрдли көзү, гәмли чөһрәси,
Бурда дүшүндүрүр инди һәр кәси.
Үзүнүн мә'налы ифадәсиндән
Һамы үрәйини охуюр һәмән.

3.

— Хачәни чағырын, она сөзүм вар,
Сиз дә чыхыб кедин!
Кетди ә'янлар.
Отагда бир оғул, бир ата галды,
Оғулун гәлбини шүбһәләр алды.
Атанын өнүндә дурду лал кими,
Әйилди гамәти бир суал кими.
—Һарун, гой дағылыб кетсин чамаат,
Сонра Зүлейханы кәтир яныма.
Көрмәсин гызымы намәһрәм көзү
Бу нөгсан кәтирәр мәним шаныма.
Гой достум шад олсун, өлсүн дүшмәним,
Гызымын бәхтинә күн доғмуш мәним,
Һеч нә демәйәсән анчаг сән она,
Өзүм гоймалыям иши йолуна
— Паша дүз буюрур, сөзүнүз һагдыр.
Гулун вәзифәси гулаг асмагдыр.
— Бу саат пашамыз, бу саат,—дейә,
Хачә дүз йолланды һәрәмханәйә.
Пашанын өнүндә Сәлим баш әйди.
Ислам тайфасында гайда беләйди
Мүсәлманлар үчүн ата өнүндә
Әйләшмәк, бетәрдир мин пай өлүмдән.
О, аяг үстүндә данышды: —Ата!
Бачыма, кәнизә ачыгланма сән.
Күнаһ сайыларса әкәр бу хәта
Бу ишдә биринчи мүгәссир мәнәм.
Динлә, сонра һирслән, мән ки, һәр сөзү
Өзүн билирсән ки, ачыг дейәнәм.
Букүн дан ериндә күн бойлананда,
Шәфәгдән од алыб көйләр янанда,
Ояндым юхудан, ята билмәдим,
Сәһәрин һүснүнү сейр эдим, дедим.
Анчаг бу чалала, бу көзәллийә
Тәк бахмаг мәнимчүн әзабдыр,— дейә
Поздум юхусуну Зүлейханын да,
Дәйишди көзүмдә һәр шей бу анда
Ширин юхудайды нөкәрләр һәлә,
Севимли бачымла вериб әл-әлә
Үз гойдуг мешәйә, кәздик, долашдыг.
Гаялар аддадыг, тәпәләр ашдыг.
О говду, мән гачдым, каһ да о гачды,
Кәздик аддым-аддым зүмрүд чөлләри.
Бизим дилимиздә чичәкләр ачды
Мәчнунун дастаны, Сә'динин ше'ри.
Чох кәзиб әйләндик, бирдән узагдан
Тамбурун сәсини эшитдим ә'ян.
Билдим **диванхана** топланыр демәк,
Гаялар атлайыб, чөлләр кечәрәк,
Гачдым үз-көзүмдән тәр яға-яға,
Кәлдим пашамызы саламламаға
Мән кәлдим, Зүлейха ордадыр һәлә
Ата, гәзәбләнмә, һирсләнмә белә.

4.

Паша гәзәбләнди: —Гул оғлу, шейтан!
Сән эй имансызын гарнындан чыхан!
Атан киши көрмәк истәрди сәни,
Сән көзүндә гойдун һәр диләйини.
Инди ох атмалы, низә атмалы,
Мейдан суламалы, ат ойнатмалы
Һүнәр көстәрмәли вахтындыр сәнин.
Һүснүнә далмысан сәнсә гөнчәнин.
Далмысан гушларын шағраг сәсинә,
Чайларын, селләрин зүмзүмәсинә.
О гыз, сәнә хош үз көстәрмәсәйди,
Өз одундан сәнә борч вермәсәйди
Белә инчәлмәзди үрәйин йәгин.
Олсайды намусун, гейрәтин сәнин,
Янардын вәтәнин һалына сән дә,
Бир ад-сан гоярдын ана вәтәндә.
Бизи мәғлуб этди христианлар.
Гейрәтин олсайды сән буну анлар.
Оғул, һеч олмаса ялныз бир кәрә,
Сән дә йолланардын о дөйүшләрә.
Арвад әмәлидир бу әмәлләрин,
Гой хәнчәр тутмасын сәнин әлләрин
Бүтүн өмрүн бою чәһрә әйирсин,
Әгидәсиз кәллән гой ерә кирсин!
Гызын архасынча сән дә кет, Һарун.
Яхшы бах, бу йәйы де көрүрмүсән?
Бир дә белә этсә әкәр Зүлейха
Чаваб верәчәксән өз башынла сән.

5.

Сәлим гыфыл вурду додагларына,
Үрәйиндә галды үрәйиндәки.
Пашанын сөзләри даг чәкиб она
Кәсди христиан гылынчы тәки.
«Демәк мән горхагам, мән гул оғлуям?
Элә исә, бәс мәним өз атам кимдир?
Башгасы десәйди мәнә бунлары
Баһа отурарды она бу таһгир...».

* Гафгаз [illegible] бағлы сөзләр Байрон тәрәфиндән [illegible] Азәрбайчан сөзләридир. Бу сөзләри тәрчүмәдә әйни илә сахламаға чалышмышыг.

Башга һаләт көрду Сәлим өзүндә,
Гәзәб гығылчымы янды көзүндә.
Чәфәр кизли-кизли бахды оғлуна,
Һәләр сөйләмәди о көзләр она.
Онун көзләриндә парлаян үсян
Чәфәри горхуя салды бу заман.
Сәлимин көнлүнү алмагчүн элә
Гымышды, астача сөйләди белә:
—Сусурсан, яхын кал, оғул, яхын
кал,
Сәнин һәр ишини изләйирәм мән.
Сагталы олана һәр иш, һәр әмәл,
Ярашмаз, ай оғул, сән ки, кишисән!
Мәнә ағ олсайдын гоча яшымда,
Гылынч сындырсайдын, әкәр
башымда,
Һәвәслә бахардым сәнә мән, оғул,
Афәрин дейәрдим енә мән, оғул!

Тә'нәли сөзләри дейәркән, Чәфәр
Сәлимә бахырды... О ити көзләр
О ити бахышлар, ийнә тәк енә,
Санчылды пашанын дүз үрәйинә.
Чәфәр бу көзләрдән горхуб чәкилди,
Анчаг нә данышса, нә динә билди.
«Йох, йох! Белә олмаз, бу башсыз
оғлан,
Күнү-күндән мәни горхудур яман.
Бөйүк тәһлүкәдир бу мәнә тез-кеч
Әзәлдән мән ону севмәмишәм һеч.
(Мәним үрәйимдә йох онун ери)
Онун фәрасәтсиз гадын әлләри
Чейран овуну да бачармаз... Анчаг,
Ярамаз мәнә дә архайын олмаг.
Шүбһәлидир онун сүкуту белә,
Мәним ганымдандыр ганы да һәлә.
Бу ган... Бу сиррдән өзүм һалыям.
Мән она даһа чох көз олмалыям.
О да мәни севмир. Бәс мән нейләйим.
Галбимин сиррини мән кимә дейим?
Мәнимчүн гул олмуш бир христиан,
Я да бир әрәбдир Сәлим һәр заман.
Даяи, Зүлейханын сәсимидир бу?
Бу сәс һуриләрин һимнинә бәнзәр.
Ону анамдан да чох севирәм мән,
Һифз этсин гой онун һүснүнү көйләр.
— Пәрим, хош кәлмисән. Сәнин
нәфәсин
Чанына чан верир. Үмидим сәнсән.
Сәһрайи-Кәбирдә, тәшнә бир кәсин
Ичдийи су гадәр сән нә ширинсән.
Сән доғулан заман гызым, нә дейим,
О Мәккә зәмзә мәним вердийим
Һичир гадәр нәзир вермәмиш һеч кәс,
Атан бир ан сәнсиз яшая билмәз.

6.

О, күнаһкар бир гадын—мәғмум,
вәфасыз кими,
Илк дәфә алдадылмыш бир дилруба
гыз кими,
Бахырды һәм горхулу, һәм дә истәк-
ли олан
Иланын көзләринә. Нечә ағырды
бу ан.
Элә бил ки, юхуйду, бу бир хәялды
я да.
Үрәкләр бирләширкән бир-бирилә
юхуда.
Саныр ки, көйдә*тапмыш ердә
итирдийини.
(Һәят верә биләрми хәялын
вердийини).
О залым сәркәрдәнин көзәл гызы
бир чичәк—
Әзиздир, дәфн эдилмиш эшгин
хатирәси тәк.
Тәмиздир, бир ушағын һәзин дуасы
гәдәр,
Онун һүснүнү көрән ширин-ширин
инләйәр,
Көзәллик! Мә'налысан сән дүнән дә,
букүн дә,
Илаһи көзәллийин вәсфиндә,
тә'рифиндә
Сөзүн ачизлийиндән ким шикайәт
этмәмиш?
Ким сәнә һейран галыб башыны
еллә тмәмиш?!
Янағы каһ ағарыб, каһ да хал-хал
олмамыш,
Көзәллийин өнүндә һансы дил лал
олмамыш?
Һансы үрәк вурмамыш өнүндә
ейин-ейин?
Мүгәддәс тимсалыйды Зүлейха
көзәллийин.
О, әглини башындан эйләйәрди
бахаиын,
Үзү гәдәр көзәлди гәлби дә Зүлейха-
нын.
Мусиги сәсләнирди онун хош
нәфәсиндә,
Чайлар нәғмә дейирди онун титрәк
сәсиндә.
Элә бил ки, тәбиәт өзү яратмыш ону,
Көзләри айна кими әкс эдирди
руһуну.
Элә бил ки, яратмыш һүснү,
әмәлләрини

Явашчадан галдырыб о тумбул әл-
ләрини.
Көксүнүн үстә гойду. Бирдән чошуб
чағлады,
Атылыб атасынын бойнуну
гучаглады.
Итирди өзүнү дейәсән Чәфәр,
Әрийиб йох олду гәлбиндәкиләр.
Чох шей демәлидир гызына букүн
О һардан башласын, нечә сөйлә-
син?

7.

—Зүлейха! Эй мәним күлүм,
күлшәним,
Нә гәдәр әзизсән атана билсән!
Сәнә бәсләдийим гайғымдан мәним,
Бәлкә дә, бәлкә дә һалы дейилсән.
Сәнлә айрылығы дүшүнәндә мән,
Нә ағрылар кечир бу үрәйимдән.
Тез-кеч бу кәдәри мән көрмәлийәм,
Сәни башга эвә көчүрмәлийәм.
Сән ки, бу ганундан артыг һалысан,
Гызым, башгасилә яшамалысан!
Башгасы! Сорсана кимдир, нәдир о?
Бүтүн вурушларын өнүндәдир о.
Икиддир, гочагдыр, һәр ишдә
башдыр.
О һәлә горхуну танымамышдыр.
Гара Осман нәсли бу вахта гәдәр
Даянмыш башында Теймуриләрин.
Гәдр-гиймәтини яхшы билирләр
Онлар тутдуглары һәр гарыш ерин.
О, бир аз гочадыр, дүзүнү билсән.
Ушаға вермәрәм ахы, сәни мән.
Хейли дөвләти вар, зәнкиндир яман,
Сәнә боллу мирас галачаг ондан.
Букүнә кор олсун гой дүшмән,
гызым,
Һәм о, гүввәтлидир, һәм дә мән
гызым.
Әкәр бирләшәрсә гүввәләримиз,
Өлүмү күлүшлә гаршыларыг биз.
Атасына мүт'и бир эвлад кими
Йәгин ки, анладын сән ниййәтими.
Мән сәнә, а гызым, өйрәтдим буну.
Саһибин өйрәдәр эшгин йолуну!

8.

Зүлейханын башы көксүнә энди.
Гара көзләриндә яш киләләнди.
Янағыны хәфиф көлкәләр алды,
Бозарды, гызарды каһ да саралды.
Итирди өзүнү, сөзләр ох кими —
Дәйди гулағына, дешди гәлбини.
Горхуму, һәсрәтми онун сирдашы?
Гызын көзләринә ичи көз яшы
Элә ярашыр ки, мәһәббәт белә
О көз яшларыны өпүшләрилә
Гурутмаг истәмәз бир аилыг бары.
Һәядан гызарды күл янаглары,
Онун янағында ачылан ләлә
Элә көзәлдир ки, мәрһәмәт белә
Истәмәзди онун азалмасыны —
Ал-әлван күлләрин йох олмасыны.
Ата һисс этсә дә бәс нәдән, нийә
Вурду бу һаләти көрмәмәзлийә?
Үч дәфә әл вурду, тез кәлди нөкәр,
Әмр этди атыны йәһәрләсинләр.
Даш-гашлы **чубуғу** кәнара атды,
О аяға галхды, гашыны чатды.
Миниб кәһәринә чыхды чөлләрә
Далынча **дәлиләр** баш вурду ерә,
Дүзүлду янында сәфләрә мин-мин.
О кетди. Мамелук* мәгриблиләрин
Мәшгинә бахмаға. Гой ойнасынлар.
Гылынч дөйүшүнүн өзкә һүсну вар.
Тәк **гызлар**, маврлар дилиндә әнин
Чүрүйүр күнчүндә һәрәмханәнин.

9.

Тутду әлләрилә башыны бу ан
Бахды узаглара о, яна-яна.
Зилләнди көзләри шүтүйүб ахан
Ана Дарданелин көй суларына.
Сәлим көрмәйирди, бахырды анчаг,
Фикри сулар кими ахырды анчаг.
Бахырды, көрмүрдү, Сәлим бу
заман.

Пашанын **дилбәндли** дәстәсини дә,
Әсла эшитмирди гылынч ойнадан
Икидләрин вәһши, кур сәсини дә.
Онун гулағына чатмырды әсла
Аллаһ, **аллаһ** сәси дөйүшәнләрин.
Чәфәрин гызыны дүшүнүрдү тәк
Хәяла даларағ о, дәрин-дәрин.

10.

Зүлейха аһ чәкди, Сәлим динмәди.
Даяндыгы ердән һеч тәрпәнмәди.
Һәлә сейр эдирди о, узаглары
Үзү гәм далғалы, рәнки сап-сары.
Дөнду она тәрәф Зүлейха бу ан,
Бир шей анламады о лал дурушдан.
Одлу бир кизлити кечди гәлбиндән,
Анлая билмәди нә үчүн, нәдән
Ону данышмаға гоймайыр үрәк.
Сыхылыр варлығы бир мәнкәнә тәк
«Үзүнү дөндәрир о мәндән һәлә.
Биз көрүшмәмишдик әввәлләр белә.
Онун арзусу нә, хәялы нәдир?
Бу рәфтар мәнимчүн чох гәрибәдир».

---

* Мамелук тайфа адыдыр.

Айрыб Салимдән көзүнү бирдән,
Зүлейха отағы кәзди, доланды.
Донуг көзләрилә бу заман көрән
Салим нә дүшүнду. Салим нә анды?
Зүлейха көтүрүб тез **күлабданы**
Чиләди, әтирә тутду һәр яны.
«Иран әтри-күлү» учду бу ара
Сәпилди тавана, зәр диварлара.
Салим билдими ки, бу нә оюнду,
Дамлалар онун да үстүнә гонду.
Бу әтрин Салимә әсәр этмәди,
Онун үрәйини һеч тәрпәтмәди.
Салим бир даш кими динмәди,
дурду.
Әзаблар, фикирләр ону сусдурду.
— Бу нәдир, һәлә дә пәришанмысан?
Сән белә дейилдин ахы, бир заман.
Аһ, Салим! Бу гәдәр ярашмыр сәнә,
Бәри дөн, су сәпим аләмләринә.
Зүлейханын хумар көзләри бу дәм
Дәйди дибчәкдәки күл-чичәкләрә
Онун нәзәриндә дәйишди аләм,
Дүшүндү башыны дикәрәк ерә:
«Күлләри өзүнә тутараг һәмдәм
Бир заман онлары Салим севәрди.
Она бу күлләрдән һәдиййә версәм,
Бәлкә гардашымын азала дәрди».
Дәриб гызыл күлү Зүлейха, бу ан,
Инчә тәбәссүмлә узатды она.
Өзү дә билмәди анчаг, нә заман
Дөшәнмиш Салимин аягларына.
— Гардашым, һирсләнмә, тез ол,
бәри дөн,
Көр бир нә дейирәм ахы, мән сәнә.
Бу күл, дәрдләрини дағытмаг үчүн
Бир нәмә көтирмиш бүлбүлдән сәнә.
Бүлбүл сөйләйир ки, өтәчәйәм мән,
Бу кечә ән ширин нәғмәләрими.
Гой Салим айрылсын өз дәрдләрин-
дән
Күлсүн дәрд ичиндә о мәним кими.
Күлүб данышмасан,— дейә—сән енә
Шәнлик гатачагдыр о, өз сәсинә.

11.

— Нечә? Таб эдәрми бу дәрдә үрәк?
Мән вердийим күлү алмырсан
демәк?
Сән мәнә гәзәблә бахырсан һәлә,
Салим, көрмәмишдим мән сәни белә.
Сәни мәндән артыг де, ким севәр,
ким?
Аһ, әзиз Салимим, әзиз Салимим!
Нифрәтми эдирсән мәнә сөйлә, сән?
Бәлкә дә горхурсан? Аһ, чәкинирсән?
Кал, кал, сән башыны гой **синәм**
үстә,
Сәнә лайла чалым мән аста-аста.
Сәни мәст эләйим өпүшләримлә
Нийә тутулмусан, нә олмуш белә?
Сәнә дикилмишдир мәним көзләрим,
Гәлбинә руһ версән, гәлбимин сәси.
Әсәр эләмәди сәнә сөзләрим,
Нә дә уйдурдуғум бүлбүл нәмәси.
Атамыз чох сәртдир, билирик буну,
Сәнин дә бу гәдәр сәрт олдуғуну
Билмирдим, бу сәртлик гәлбимә
охдур.
Атамыз бир гәдәр сәнә союгдур,
Анчаг, сөйлә бәс сән енә осанмы?
Бачынын эшгини унутмусанмы?
Пашанын әмрими сусдурду сәни?
Чохалтды дәрдини, кәдәрләрини.
Бәлкә дүшмәниндир Гаросман сәнин.
Әкәр белә исә әмин ол, әмин,
Верәрәм көнлүмү мән она гәсдән
О **Мәккә эвинә** анд ичирәм мән!
Өзүн де, сән нечә бахырсан буна?
Дөзәрәмми сәнин айрылығына?
Әкәр айырсалар зор илә бизи
Де ким тәскин эдәр үрәйимизи?
Мәним пасибаным онда ким олар?
Сәнин мәндән башга сирдашынмы
вар?
Йох, элә бир гүввәт тапылмаз һәлә
Руһуну руһумдан айыра билә.
Мурдар **әзраилин** ганлы охуна
Һәнсимыз туш олсаг (Әмин ол буна)
Бу, һәр икимизә вурулан дағдыр.
Бир вуран үрәкләр, бир сусачагдыр.
Мәһв олунча бизим диләкләримиз,
Әбәди уюяг бир мәзарда биз.

12.

Өлүйдү, элә бил о, чана кәлди,
Гызын сөзләриндән һейчана кәлди.
Чеврилди бирдән,
Галдырды ердән
Дизи үстә чөкмүш гызы о дәрһал,
Элә бил йох олду, о дәрд, о мәлал.
Гәлбиндәки фикирләр
Кизләнмәди дәриндә,
Гара-гура хәяллар
Алышды көзләриндә
Көйләрин гүббәсиндә
Парлаян шырым кими.
Булутлар архасындан
Чахан илдырым кими
Онун гәлби бу заман
Парлады кирпикләри
Арасындан...
Аһ, һейһат!..
Нә шейпур сәсләриндән
Дөйүшләрдә үркән ат,
Нә гәфил ит сәсиндән
Сәксәнән гарт чанавар,
Нә дә сон дөйүшләрә
Чағрылан бир зүлүмкар
Титрәмәмиш, әсмәмиш
Зүлейханын андыны
Эшидиркән, титрәйән
Салим кими.. Аһ, нәдән?
Динләйиб Зүлейханы
Салим баягдан бәри
Ачыб төкдү гәлбиндә
Кизләтдийи сирләри:
—Артыг сән мәнимсән, мәнимсән
бәли,
Сән һәм бу дүнядә, һәм о дүнядә.
Айырмаз әҹәлин гара чәнкәли
Сәни мәндән, сәнсиз янарам одда.
Сәнин о пак андын бағлады бизи
Гырылмаз телләрлә бир-биримизә.
Һеч бир шей сарсытмаз үрәйимизи
Һөкм эләйә билмәз көйләр дә бизә.
Өз үлви, мүгәддәс андынла мин-мин
Башлары өлүмдән хилас эйләдин.
Рәнкин ағармасын! Сәнин һәр түкүн
Мәндән тәләб эдир мин гурбан
бүкүн.
Бир буруг түкүнү сән инан мәнә
Дәйишмәм Истәкар хәзинәсинә.
Бүкүн үрәйими, думан, чән алды,
Мәни данладылар, ганым гаралды.
Горхаг адландырды мәни ихтияр,
Гул оғлу олсам да өз аләмим вар.
Диксинмә, бу сөзү
Деди о өзү!
Артыг нә дейәрләр бир гул оғлуна.
Сәнин хатиринә дөзүрәм буна.
Нейнәк, һәр тәһгирә чатар бир әвәз,
Анчаг андымызы билмәсин һеч кәс.
Сәни, эй Зүлейхам, мәним әлимдән
Алмаг истәйәни танийырам мән.
Дөвләтлидир, анчаг кәдәдир, кәдә.
Ситайиш этмәйир мүсәллимә дә.
Бунлар кечәр, арзум будур ки, ялныз
Һеч вахт позулмасын бизим
андымыз.
Осман бәйә исә өз гайдасы тәк
Мәним адамларым чаваб верәчәк.
Дар күндә өз архам, өз достларым
вар,
Мәним гисасымы тез алар онлар.
Яхшы таныйырам, досту, дүшмәни,
Көрүндүйүм кими дүшүнмә мәни!

13.

—Көрүндүйүн кими дүшүнмәмәкми?
Нечә дәйишдирди сәни бу кәдәр.
Аһ, Салим, нечә дә сән башгалаш-
дын,
Нә гәдәр инчәйдин, шәндин бу сәһәр.
Сән мәним эшгимдән хәбәрдар идин.
О һеч вахт союмаз, әмин ол, әмин!
Ялныз сәни көрмәк, сәнинлә олмаг,
Ән бөйүк истәйим, арзумдур анчаг.
Бирликдә данышмаг, бирликдә
күлмәк,
Сәнинлә яшамаг, сәнинлә өлмәк!—
Будур ән мүгәддәс диләйим мәним
Эшгинлә чырпыныр үрәйим мәним.
Сәнин көзләрини, янагларыны,
Сәнин әлләрини, додагларыны,
Өпмәк истәйирәм, белә, белә, бах!
Кифайәтдир. Сәндән доймурам
анчаг.
Аһ, аллаһ! Од яғыр додагларындан,
Мәнәдәмә кечди сәндәки һейчан!.
Мәним дә янағым гызармыш дейән,
Сән хәстә оланда аһ, нолайды мән,
Сәнин һәр дәрдинә ортаг олайдым.
Сәрв олуб башына көлкә салайдым.
Алныны сығамаг, телини эшмәк,
Бүтүн дөвләтими сәнлә бөлүшмәк,
Анчаг хәрчләмәмәк истәрдим, Салим,
Ай мәним гардашым, мәним дәчалим!
Сәнинчүн елләрә верәрәм өмрү.
Һәр шейдән кечәрәм мән сәндән
өтрү.
Һәр шейә һазырам. Анчаг өләркән
Көзләрини өртмәк истәмәрәм мән.
Бу дәрдә ким дөзәр, ким таб эдәр,
ким?
Будур һиссләрим, дүшүнчәләрим.
Даһа бундан артыг нә кәрәк бизә?
Бу гәдәр яхынкән бир-биримизә
Нәдир гәлбимиздә ятан сирләр?
Сирр сахламаг сәнә хошдурса әкәр
Нә этмәк, Салимим, гой белә олсун.
Бу да эшгимиздә бир пиллә олсун!
Анчаг бәс «силаһым», «достларым»
нәдир?
Анламырам бунлар нәйә кәрәдир?
Мәнә элә кәлир, бу заман Чәфәр
Бу бөйүк андымы эшидә биләр.
Анчаг нә гәзәби, нә һирси бир ан
Мәни дөндәрәммәз өз инадымдан.
Олдуғум кимийәм әзәлдән бәри,
Заманын о ачы, сәрт күләкләри
Дәйишдирә билмәз мәни һеч заман.
Зүлейханын көзү ушаглығындан

Ялныз сэнэ бахмыш, сэнэ дикилмиш.
Сэни өз үрэйи, өз эшги билмиш.
Эй әзиз гардашым, достум, Зүлейха
Сэндэн өзкэсинэ бахармы? Әсла'
Сэнэ бэслэдийим һисслэрими
Де, сэнин өнүндэ бир китаб кими
Нечин ачмалыям? Сыхылыр үрэк,
Ахы, һэгигэти нечин кизлэдэк.
Пэрдэлэр чэкилмиш көзлэримизэ
Бизим сэрт шэриэт тапшырды бизэ
Күнаһдыр көрүнмэк намэһрэмлэрэ.
Бүтүн өмрүм боюю һэлэ бир кэрэ,
Онун эһкамына зидд кетмэмишэм,
«Пейғэмбэр»—демишэм, «аллаһ» — демишэм.
Бу ганун нэ гэдэр хош кэлир мэнэ,
Чүнки көрүнмэдим мэн өзкэсинэ.
Сэлим, көрмэдийим адама кетмэк,
Мэнэ ағыр кэлир. Анчаг нэ этмэк?
Белэйсэ бу сирри бэс нэ үчүн сэн
Мэнэ кизлэтмэйи мэчбур эдирсэн.
Билирэм пашанын хасиййэтини
Билирэм, о, эсла севмэйир сэни.
Тез-тез гэзэблэнир о, эбэс ерэ,
Нифрин дэ яғдырыр улу көйлэрэ.
Ону бэд эмэлдэн сахласын аллаһ,
Кизлэниб галбимдэ нэсэ бир күнаһ.
Күнаһ сайылырса аһ, бунлар экэр,
Башыма гэзэдэн юмрутлар дэйэр.
Аһ, Сэлим, кэл мэнэ ач өз сиррини
Гэзэбдэн, гүссэдэн хилас эт мэни.
Одур, чохадары көрүрэм аһ, мэн,
Мэшгини гуртармыш атам дейэсэн.
Онунла көрүшмэк эзабдыр мэнэ,
Нэ үчүн белэдир, Сэлим, десэнэ?

14.

—Зүлейха, тез чэкил сэн отағына
Дуруш кэтирэрэм мэн өзүм она.
Фэрманлар, веркилэр һагда инди биз,
Сөһбэт эдэчэйик, белэдир шэксиз.
Горхулу хэбэрлэр алырыг һэр күн
Дунай саһилиндэн. Бу бизим үчүн
Бөйүк тэһлүкэдир. Дүшмүшүк сэсэ,
Ордуну дағыдыр бизим вэзирсэ.
Күлүб ордумузун бу «чэлалына»
Тэшэккүр көндэрин, каурлар она.
Амма бах, элэ ки, сэслэнди тэбил,
Гошун шам эләди, буну йэгин бил,
Чыраглар сөнэндэ, зүлмэт чөкэндэ,
Сэнин отағына кэлэрэм мэн дэ.
Сакитчэ чыхараг кедэрик енэ
Юхулу суларын саһиллэринэ.
Бизим бағымызын һасары үстдэн
Һеч кэс аша билмэз, архайынам мэн.
Кечэнин ярысы кечэрэк баға,
Һеч кэс чүр'эт этмэз бизи пусмаға.
Экэр тапыларса белэ бир гочаг,
Мэним гылынчымдан төһфэ алачаг.
Орда Сэлимини таныячаг, сэн,
Чох кизли шейлэри өйрэнэчэксэн.
Мэндэн горхма, мэн ки, сэнинэм, сэнин
Мэндэ ачары вар һэрэмханэнин.
—Мэндэн горхма! Сэн ки, бу вахта гэдэр
Белэ данышмаздын, нэдир бу сөзлэр?
—Де тез ол, Һарунун көзэтчисинэ
Мэн бэхшиш вермишэм, алачаг енэ.
Онлар элимдэдир, мэндэдир ачар,
Аһ, сэнэ демэйэ чохлу сөзүм вар.
Зүлейха, бу кечэ эмин ол ки, сэн
Мэним һэр сиррими эшидэчэксэн.
Охуюб дэриндэн мэним гэлбими
Көр ки, дейилэммиш көрдүйүн кими.

ИКИНЧИ НЭҒМЭ

1.

Һелленин* үстүндэ курлады туфан,
Севки дэ о кечэ ишлэйиб күнаһ
Сестос** гызынын үмиди олан
Чаван гэһрэманы унутмушду аһ!
О кечэ көй үзү нура бояндн,
Онун гэс'эсинин мэш'эли янды.
Санки гопан күлэк, (бу кечэ ягы)
Дэниз гушларынын чығыртылары
Мэ'налы-мэ'налы инилдэйирди.
Она өз юрдуну «тэрк эт» дейирди.
Эшидэ билмирди баягдан бэри,
О, бу муэммалы эламэтлэри.
Яныр ды көзүндэ аловланараг,
Онун мэһэббэти, севкиси анчаг.
Ону саламлаян екане улдуз
Һерон маһнысыны дейирди ялныз:
«Далғалар, үрэкдир севкинин ери
Кэлин айырмайын севкилилэри».
Бу маһны, бу дастан олса да көһнэ
Бу илаһи севки тэзэдир енэ.
Севэнлэр гатлашыб чэбрэ һэр заман
Кечэр мэһэббэтин фыртынасындан.

2.

Һелленин үстүндэ чошур далғалар,
Көйлэрэ совурур сулары рузкар.
Кечэ пэрдэ чэкир чох, наһаг ерэ
Ганла суварылмыш дүзэнликлэрэ.
Приам дөврүндэн галан мэзарлар,
Бизэ хатырладыр о кечэн күнү—
Кор гоча Скио адаларына
Бахмагла алдадыр өзү-өзүнү.

3.

Мэним аягларым, эһ бир заманлар.
О көзэл ерлэрдэ аддымламышдыр.
Һэр бир гарышында аяг изим вар,
О мүгэддэс ерлэр мэнэ танышдыр.
Севдалы мүғэнни! Даянма, инлэ,
Дүшүнмэк, гэмлэнмэк хошдур сэнинлэ!
Бу ердэ һэр гая, һэр учуг, йэгин,
Өтэн дөйүшлэрдэн бир ядикардыр.
Һэр яшыл тэпэдэ мин бир шэһидин,
Адсыз, хатирэсиз түрбэси вардыр.
(Һэлэ язылмамыш дэһшэти онун).
Ялайыр дашлары суларын дили,
Сэнин доғма, «Кениш Һеллеспонтунун»*
Дэли далғалары ююр саһили.

4.

Кечэ ганад кэрди, һава гаралды,
Һелле суларыны көлкэлэр алды.
Иданын** үстүнэ, чэмэнэ, чөлэ
Ай, өз шэфэгини сачмайыр һэлэ.
Инди онун биллур шэфэглэриндэн
Наразы галармы бир эскэр белэ?
Дөйүшлэр кэсилмиш. Ишэ бах, ишэ,
Чобанлар севинир бу асайишэ.
Ганады гырылмыр учан гушларын
Дарданын охуйла мэһв олмушларын,
Мэзары үстүндэ сүрүлэр отлар.
Салыр көлкэсини чөлэ булутлар.
Бир вахт бу тэпэдэ нэ'рэ чэкэрэк
Аммонун*** эвлады доланырды тэк.
Шаһларын дурдуғу бу һүндүр тэпэ.
Инди гэриб, тэнһа мэзара бэнзэр.
Бурда ятанларын—гэһрэманларын
Адыны чэкмэйир тэк эчнэбилэр.
Түрбэ чох яшайыр, билирмисэн сэн,
Гэдим, эфсанэви абидэлэрдэн.

5.

Чобан йол көстэрэчэк (көйлэр гара, ер гара)
Кечэ ярысы бурдан өтэн гайыгчылара
Маяг белэ янмасын бу фүсункар кечэдэ.
Аһ, бу гаранлыг кечэ эсрарлыдыр нечэ дэ.
Көрфэзин ишыглары сөнүб итди бирбэбир.
Сүкута гэрг олду көй, сүкута гэрг олду ер.
Алышырды тэк чыраг кечэнин бу чағында
О, көзэл Зүлейханын балача отағында.
Бэли, яныр тэк чыраг орда ахшамдан бэри
Тахт үстүнэ сэпилмиш кэһрэба данэлэри.
О кэһрэба тэсбеһин янында һэм дэ будур
Бэзэклэрлэ язылмыш мүгэддэс гур'ан дурур.
Титрэдэрэк сэсини
Охуюр аста-аста о, күрсү айэсини
Сэрилмиш, сэпэлэнмиш тэхтин үстүнэ чин-чин.
Зэрли диванлары да Иран шаирлэринин.
Бунларын үстүндэ дэ каһ ағлаян, каһ сусан
Уду гоюлмуш онун. Көксү гара, бағры ган.
Чырағын бир янында чини дибчэклэр дэ вар.
Дөшэмэдэ күлүмсэр гэдим, элван халчалар.
Бунлар Иран бэзэйи, Шираз чичэклэридир,
Бунлар мэзлум инсанын зэһмэтидир, тэридир.
Анчаг яман ағырдыр бу отағын һавасы
Һаны эвин пэриси, нийэ бошдур ювасы?
Бу дэһшэтли кечэдэ алдадыб нөкэрлэри
Нечин тэрк этмиш көрэн өз эвини о пэри?

* Дарданел боғазынын гэдим юнан дилиндэ ады. Юнан эфсанэсинэ көрэ Агамос шаһзадэ гызы Һелле бурада батмышдыр. Буна көрэ дэ юнанлар Дарданел боғазыны «Һелле дэнизи» адландырмышлар.
** Италияда шэһэр адыдыр.

* Бах Һелле сөзүнэ
** Түркийэдэ эн йүксэк дағ зирвэси.
*** Юнан сэркэрдэлэриндэндир. Гейд Байронундур.

6.

Унудараг һәр шейи,
Мүсәлманлардан өзкә һеч кәсин кеймәдийи
Чод самур дәрисинә бүрүнүб кечә яры,
Зүлейха аста-аста тапдайыб отлуглары
Әзиз бәләдчисини, Сәлими изләйирди,
Күләк инилдәйәрәк санки нәгмә дейирди.
Ону кери дөнмәйә мәчбур этсә дә горху,
Бачармырды о анчаг. Йох, йох! һеч мүмкүнмү бу?
Айрылса гардашындан онун гәлби ган ағлар.
Сәлими данлаярмы һеч о зәриф додаглар?

7.

Нәһайәт, тәбиәтин әли илә дүзәлмиш,
Инсанын әли илә дәйишиб чана кәлмиш
Мағарая чатдылар. О, нә кениш, нә дарды
Бурада о чох заман өз удуну чаларды.
Әзбәрләрди гур'аны бә'зән дә һәзин-һәзин,
Бә'зән дә дүшүнәрди мә'насыны чәннәтин.
Аһ, онун пейғәмбәри гәрибә кәлир она
Һәгарәтлә бахыбмыш нечин гадын руһуна?
Пейғәмбәр демәмишдир мө'мин мүсәлманлара,
Руһу һара кедәчәк гадын өләндән сонра.
Ери чохдан һазырдыр Сәлимин чәннәтдә аһ,
Гыз һеч инана билмир, инана билмир, аллаһ,
Чәннәтдә Зүлейхасыз яшая билсин Сәлим,
О сеһрли аләмә тәнһа чәкилсин Сәлим.
Һансы чәннәт **һүриси** ахы, Зүлейха гәдәр,
Сәлими севә биләр, ону охшая биләр.

8.

Ичәрийә киринчә гуруду һейкәл **кими.**
Яманча дәйишилмиш мағаранын **көркәми.**
О күндүзләр кәләрди, ахы бура кизлинчә.
Бәлкә көзә башга чүр көрүнүр һәр шей **кечә.**
Әтрафа нур сачараг
Яныр, яныр мис чираг.
Дүлбәндли дәлиләрдә көрмәдийи силаһлар
Йығылмыш бир бучаға. Аман бурда **нә сирр вар,**
Бу харичи гылынчлар, нечин йығылмыш белә,
Биринин дәстәсиндә ган изи дә вар һәлә.
О, бәлкә дә күнаһсыз бир фәгирин ганыдыр,
Күнаһсыз ган ахытмаг бәшәрин нөгсаныдыр.
Тахт үстүндә бадә вар. Ичиндә шәрбәтмидир?
Шәрбәтә бәнзәмәйир, ах, ким билир о **нәдир?**
Сәлими көрмәк үчүн Зүлейха **кери дөндү,**
Аһ, она гардашы да башга **чүрә көрүндү.**

9.

Сәлим тамам дәйишмиш **көркәмини,** бир заман
Тахдығы **дүлбәнди** дә чыхарыбдыр башындан.
Онун әвәзиндәсә о, чалма бағламышдыр.
Белини ишләмәли кәмәр гучагламышдыр.
Лә'л бәзәкли ханчәри чыхармыш кәмәриндән
Гоша тапанчалары асмыш онун ериндән.
Бир дә әйри бир гылынч дәйир топугларына,
Аһ, бу тәзә кейими нечә ярашыр она!
Күмүшләрлә бәзәнмиш чийниндәки **ағ плаш**
Дизләриндән ашағы елләнир яваш-яваш
Атдыгча аддымыны. Олмасайды аһ **әкәр**
Алнындакы о вүгар, көзүндәки **шәфәгләр**
Сакит дурушундакы о әзәмәт, шүбһәсиз
Ади **галеончуя*** бәнзәдәрдик ону биз.

10.

—**Демишдим** ки, дейиләм, мән һеч дә көрдүйүн тәк
Доғру сөйләдийими инди өзүн көрәчәк.
Тәәччүб едәчәксән, инан, эй көзәл никар,
Юхуя да сығмаян гәмли бир дастаным вар.
Бу дастаным сәнин дә гәлбини яхачагдыр.
Артыг өз һәятымы кизләтмәйим наһагдыр.
Сән буну билмәлисән. Демә дәлисән, нәсән
Сән о гара Османа әрә кетмәмәлисән!
Әкәр күл додагларын башга сөзләр десәйди—
Габағымда титрәйиб о анды ичмәсәйди
Бәлкә дә өз сирримн мән ачмаздым һеч сәнә.
Сәбәб олмаздым сәнин кәдәринә, гүссәнә.
Мән инди ачмайырам сәнә мәһәббәтими,
Изләйир инди бизи тәһлүкә көлкә кими.
Зүлейха, башгасына әрә кетмәмәлисән,
Бил, акаһ ол ки, сәнин гардашын дейиләм мән!

11.

— Аһ, гардашын дейиләм! Сөзүнү көтүр кери,
Күлдүрмә үстүмүзә ядлары, өзкәләри.
Ай аллаһ! Бу дүняда мән тәк доғулмушаммыш
Гой ағлайым букүнә. Сәнә яд олмушаммыш.
Демәк севмәйәчәксән бундан сонра мәни сән,
Буну ағлар үрәйим һисс этмишди әзәлдән.
Анчаг буну яхшы бил, Зүлейхаям мән енә,
Сәни севән, охшаян бир бачыям мән сәнә.
Әкәр хошдурса сәнә, дурма өлдүр сән мәни
Ачыг синәм көзләйир сәнин мөһкәм зәрбәни.
Өл десән мән өләрәм, һазырам һәр әмринә,
Сәлимсиз бир һәятдан, өлүм чох хошдур мәнә.
Мән инди анладым ки, атам **нәдир,** сән нәсән.
Чәфәри сән өзүнә нечин дүшмән билмисән.
Мән Чәфәрин гызыям, сөйлә, буна көрәми
Һамы сәнә лағ эдир, тәһгир эдир гул кими?
Йох, бачынам, чыхмарам Сәлим, әмриндән сәнин.
Әмр элә, голу бағлы гулун олум мән сәнин.

12.

—Мәним гулум Зүлейха, сәнин гулунам өзүм.
Сәнсән мәним талеим, сәнсән **кечәм,** күндүзүм.
Йох, бизим талеимиз бағланыб бир-биринә,
Анд ичирәм Зүлейха, пейғәмбәрин гәбринә.
Гой мәним бу ниййәтим, дәрдимә мәлһәм олсун.
Гылынчыма язылмыш,
Гадир гур'ан айәси гой мәнә **һәмдәм** олсун,
Горусун эшгимизи һәр баладан, **хәта**дан,
Гылынчымын одундан гой эрисин сис, думан.
Андым салар көйләрдән гушун да ганадыны.
Гүрурла кәздирирәм үрәйимдә адыны.
Сәнин атан олса да мәним гәддар дүшмәним,
Дөйүнүрсән һәр заман үрәйимдә **сән** мәним.
Чох севмиш мәним атам Чәфәри— гардашыны
Чәфәрсә «уф» демәдән кәсмиш онун **башыны.**
Мәним көрпәлийимә ачымыш, өлдүрмәмиш.
Яланчы гайғыларла о мәнә лайлай демиш.
О, мәни изләйирди зәнчирини гырараг,

* Дәнизчи демәкдир.

Бир күн гача билəчəк шир баласы тəк анчаг.
Ахыр дамарларымда инди атамын ганы,
Санки мəндəн сорушур: «Интигамын бəс һаны?».
Ялныз сəнин хəтринə көзлəйирəм һəлə мəн.
Салмайырам Чəфəрин чанына вəлвəлə мəн.
Лакин мəнə бурада галмаг артыг ярамаз,
Һəлə дастан битмəмиш, сəн ардына гулаг ас.

13.

Өйрəнə билмəмишəм бу вахтадəк һəлə мəн,
Һансы бир һисс гардашы этмиш гардаша дүшмəн.
Чох кичик бир иш үстдə үрəк кəлир туғяна,
Гаты дүшмəн кəсилир бə'зəн инсан-инсана.
Аһ, атам Абдулланын гочаглығы бу күн дə
Яшайыр Боснилəрин* ширин нəғмəлəриндə.
Пасванын** дəстəлəри енə ондан дейирлəр.
Өз дəрин нифрəтини боға билмəмиш Чəфəр,
Өлдүрмүш гардашыны. Аһ нечə дə гыймыш о,
Бəс мəн нейлəмəлийəм, һеч билмирəм доғрусу?
О, мəни азад этмиш, өлдүрмəмиш, о мəни,
О замандан һамыдан кизлəмиш өз сиррини.

14.

Əввəл һəяты, сонра һакимиййəт йолунда
Пасван, вурушмаларда гəлəбə чалды сонда.
Тəкəббүрлə, гүрурла, о, Виддада отурду.
Һүзурунда пашалар əллəри дөшдə дурду.
О заман гардашлара рүтбə дəхи вердилəр.
Һəрəси бир һиссəйə рəһбəрлик эдирдилəр.

Атларынын гуйруғу, далғаланды онларын*
Софя дəрəси олду мəскəни гошунларын
Чадырлары гурдулар, динчəлдилəр, ятдылар,
Чəфəрин əмри илə һийлəйə əл атдылар.
О зəһəрли бадəни вердилəр əмрə кəрə,
Абдулланын руһуну учуртдулар көйлəрə.
Овдан йорғун гайыдыб ваннасында узанан
Абдулла нə билəйди зəһəрлийди о финчан.
Ичди, сон дамлаядəк янғысы сөнсүн дейə
(Атдырмышлар зəһəри гул əлийлə бадəйə)
Ай Зулейха, бунлара инанмырсанса əкəр,
Кет Һарундан хəбəр ал, һамысыны о сөйлəр.

15.

Элə ки, ятырылды Пасванын да үсяны,
Чəфəр əлинə алды бүтүн эли, обаны.
Бизим диванханада вар-дөвлəтин əлийлə
Тезчə йүксəлə билəр алчаг адамлар белə.
Абдулланын шөһрəти, шаны, эшги, əмəли,
Бир гардаш гатилинин əлинə кечди, бəли.
Дүздүр, онун дөвлəти, чыхды əлиндəн, енə.
Сонрадан башга йолла о, кечиртди əлинə.
Нечə? Һансы йол илə? тарлалара нəзəр сал,
Буну эли габарлы кəндлилəрдəн хəбəр ал.
Бечəрдийи тарладан соруш нə чатыр она,
О пешмандыр, пешмандыр инан доғулдуғуна.
Нечин хилас эйлəмиш анламырам о мəни?
О, бəлкə дə саймамыш, чылыз, мəс'ум көрпəни.

* Тайфа адыдыр.
** Гяни башчысыдыр. Гейд Байронундур.

* Ат гуйруғу пашанын байрағыдыр. Гейд Байронундур.

О, һеч дүшүнмəмишди бу балача ушагдан
Əн ағыр бир зəрбəни дада билəр бир заман.
О мəни оғуллуғa бəлкə көтүрдүйүчүн
Көйлəр ону оғулдан məһрум этмиш бүсбүтүн.
Башга бир мəгсəд үчүн бəлкə этмиш о, буну
Бөйүтмүш оғул кими гардашынын оғлуну.
О, сындыра билмəйир гүруруну бирчə ан,
Мəн дə кечə билмирəм өз атамын ганындан.

16.

Өз эвинин ичиндə дүшмəн бəслəйир Чəфəр,
Атанын дүшмəнидир чөрəйини еййəнлəр.
Əкəр бу адамлара сөйлəсəм бу сирри мəн,
Айырарлар тез онун башыны бəдəниндəн.
Онлара бир атаман—йол кəстəрəн кəрəкдир,
Һəр бири һагг йолунда чанындан кечəчəкдир.
Чəфəрин бу сиррини Һарун билиб-миш анчаг,
О көрмүш Абдулланы чан верəндə, ишə бах!
Əлиндəн нə кəлəрди языг, мəғмун бир гулун
Гисасмы? Йох, бачармаз! Анчаг ағыллы Һарун
Ағасынын оғлуну хилас этмиш өлүмдəн.
Будур яшамышам мəн,
Доста хəянəт эдиб, зəфəр чалыб дүшмəнə,
Тахт үстүндə гүрурла Чəфəр отурду енə.
Бу заман Һарун мəни—
Мəн күнаһсыз көрпəни,
Чəфəрин һүзуруна кəтирмиш гучағында
О—мəни «əфв эйлəмиш» кефинин хош чағында.
Мəн орда баша вурдум өмрүн илк иллəрини.
Сонра биз тəрк эйлəдик Дунай саһиллəрини
Румеллəрдəн айрылыб енə дə тəкə-рəк ган,

Асия өлкəсиндə гəрар тутдуг о вахтдан.
Һарундан өзкə кимсə бу сирри билмəмишдир.
О, өзү дə бу сирри кимсəйə демəмишдир.
Ялныз бир дəфə Һарун акаһ эләмиш мəни,
Ачмыш нубиялынын* сиррини зəнчирини.
Аллаһ белəлəринə өмүр верир, күч верир,
Күнаһкарын сиррини ачмаг үчүн көндəрир.

17.

Мəним бу һекайəтим зəһəрлə йоғрулса да,
Сəнин инчə гəлбини яраламыш олса да,
Бүтүн бу һəгигəти ачмалыям сəнə мəн,
Сəн акаһ олмалысан атанын ишлəриндəн.
Сəн һейрəтлə бахырсан мəним бу гияфəмə
Һəлə чох кейəчəйəм бунлары, һейрəт этмə.
Эшгинə анд ичдийин гаршындакы бу оғлан,
Дəниз гулдурларынын башчысыдыр, аһ, аман!
Зулейха, гулдур кими сəн таныма онлары
Гылынчларында парлар онларын ганунлары.
Онларын үрəк долан сөзлəрини эшитсəн—
Онларын дəрдлəринə өзүнү сүпəр этсəн,
О солғун янағларын дөнəр солғун хəзəлə.
Аһ, Зулейха, дүнядa нə көрмүсəн сəн һəлə.
Көйлəрə дирəк олмуш ниратларын аһлары,
Онлар кəтирмиш бура көрдүйүн силаһлары.
Бу чам да онлар үчүн долдуруламыш, бил, əкəр,
Бирчə гəдəһ ичсəлəр чанларындан кечəрлəр.
Онлар шəраб ичирлəр, аһ чəкирлəр дəриндəн,

* Судан торпагларында яшаян бир тайфа.

Кечсин пейғәмбәримиз онларын тәгсириндән.

18.

Мәндән нә көзләйирсән?
Ғафиллардан говулмуш
Арзусу тәһгир олмуш
Мәсләки кетмиш бада—
Бир адамдан дүняда
Нә көзләмәк олар ки?
Сыхыр мәни кәдәрләр
Өз горхусундан Чәфәр
Мәни мәһрум әйләди атдан, охдан, низәдән,
Зүлейха, алдым башы тәһгир олунмушам мән.
Чәфәр мәни һәмишә, алчаг, мәғмум билибдир
Диванхана өнүндә о нә гәдәр күлүбдүр
Чилов, гылынч тутмағы бачармаян әлимә,
Бүтүн **диванхананы** күлдүрүбдүр Сәлимә.
Апармазды о мәни өзүйлә вурушлара
Сән ачизсән дейәрди, дава һара, сән һара.
О, мәни киши саймаз, һәр ишдә унударды,
О, мәни гадынлара, һаруна тай тутарды.
Тапшырарды һаруна мәни бир арвад кими,
Тәһгир эдәрди Чәфәр мәним һейсиййәтими.
Нечин олдум мән белә?
Балкә көзәллийиндир мәни инчалдән белә?
Сәлимә дәйишдин мәним киши тәбиәтими,
Үрәйим дә юмшагдыр, гадын үрәйи кими.
Ялныз һарун билир ки, кери галыб дәстәдән
Бурада тәк башыма нә дәрдләр чәкмишәм мән.
О, горхса да Чәфәрдән язығы кәлди мәнә.
Әсирими бурахды, тапшырды дөнә-дөнә
Чәфәр гайыданадәк,
Кери дөнәсән кәрәк.
Мән сөз вердим һаруна, илк дәфә азад олдум
Мән ки, яшамамышдым, сандым тәзә доғулдум.
Көйү, ери, күнәши сейр элүдим доюнча
Мән азад кәзмәмишдим ахы, өмрүм боюнча,
Азадлыг, мән севирәм һәятым гәдәр ону,
Һеч дил дейә биләрми үрәйин дуйдуғуну.
Фәрәһдәнми, дәрддәнми, үрпәрди дә түкләрим,
Гәлбимә хәнчәр кими батырды көрдүкләрим.
Кәзиб дағда, дәрәдә, мән нәғмәләр дейирдим,
Сәнин һичранына да тәәссүф этмәйирдим.

19.

Сәдагәтли Маврын кичик елкәни
Бу гуру саһилдән айырды мәни.
Апарды, чох ери сейр элүдим мән,
Зөвг алдым суларын көзәллийиндән.
Аһ, мән о дәстәйә нечә раст олдум,
Һарада гошулдум, нечин гошулдум?
Сорма, сон арзуя чатмайынча мән,
Демәрәм, дөнмәрәм өз гәсәмимдән.
О һагда демәрәм бир кәлмә белә,
Гулаг ас, битмәмиш дастаным һәлә.

20.

Доғрудур, чатмамыш шөһрәтә, ада
Күбар дейилдирләр, йохсулдур онлар.
Онларын заһири кобуд олса да,
Чох инчә, чох һәссас үрәкләри вар.
Һәрәси бир диндән, бир тайфадандыр,
Һамы онлар үчүн анчаг инсандыр.
Һамыны бир көрүр онларын көзү,
Ганундур онларчүн башчынын сөзү.
Онлар өләндә дә үрәклә өлүр.
Үрәклә данышыр, үрәклә күлүр.
Онлар ки, әзәлдән белә яранды.
Онларын мүгәддәс интигам анды
Һәр шейдән үстүндүр, онлар һәр заман
Дост үчүн кечәрләр өз чанларындан.
Онлары бирбәбир өйрәнмишәм мән,
Онлар сечилирләр өз көкләриндән.
Онларла бир сөнүб, бир янырам мән,
Франк ағлы илә* довранырам мән.
Онларын гәлбиндә билсән нәләр вар,
Үлви фикирләрлә ганадланырлар.

---

* Чох назакәтлә, эһтиятла демәк истәйир

Арзудур, хәялдыр онларын вары.
Ламбронун* гүрурлу сон эвладлары,
Азадлыг алмадан бөлүшдүрүрләр;
Хәяллар ичиндә өмүр сүрүрләр.
Мин арзу бәсләнир һәр өтән анда,
Әйләшиб кечәләр тонгал башында
Онлар дүшүнүрләр һей дәрин-дәрин
Азадлыг йолуну бу **рәиййәтин.**
Бәрабәрлик һагда дүшүнүб онлар
Гой өз гәлбләрини раһатласынлар.
Азадлыг пәри тәк үзә күләндә,
Көзәлдир, вурғунам о күнә мән дә.

Дәниз патриархы тәк гоюн мән дә долашым,
Дәрялары, сулары, сәрт далғалардан ашым.
Татар һәяты кими һәятым олсун мәним**
Саһилдәки чадырым, дәниздәки елкәним
Мәнимчүн сарайларын бүсатындан әзиздир.
Эй мәним әрәб атым, мәни белиндә кәздир,
Далғалары ярыб кеч, шығы кечә-бә-күндүз
Эй кәмим, ди даянма, һара истәйирсән үз!

Габаға кәр синәни,
Бу саһилдән, даянма, узаглашдыр тез мәни,
Һеч өзүм дә билмирәм һарадыр кетдийим йол.
Сән дә мәним, Зүлейхам, йолум үстдә улдуз ол.
Мәнә хейир-дуа вер, сон мәгсәдә мән чатым,
Эй сүлһүн көйәрчини, эй үмидим, ничатым!
Арзумсан, хәялымсан сән дүнән дә, бу күн дә,
Фыртыналар ойнашан һәятымын көйүндә
Сән бир көй гуршағы ол. Һүснүнүн шәфәгләри
Нура гәрг этсин ери!
Пейғәмбәрин үзүнүн нуру кими гой сәнин
Үзүндә чилвәләнсин шәфәгләр дәрин-дәрин.
Йорғун зәввәрләр үчүн о Мәккәдән йүксәлән
Мүәззинин әзаны хейир-дуадыр һәмән.
Мәним сәнә вердийим мүгәддәс хейир-дуа
Бир нәғмәйә бәнзәйир, бир нәғмәйә, Зүлейха!
Мәним бу тә'рифләрим яшардыр көзләрими
Сәнин сөзүн, сөһбәтин шириндир маһны кими.
Сәнинчүн адаларда бир чәннәтә **бәнзәйән**
Мәнзил дүзәлтмишәм мән.
Минләрлә низә, гылынч, гәлбим, бир дә әлләрим
Әмринә мүнтәзирдир, сәниндир әмәлләрим!
Әһатә этмиш бизи мәним чәнкавәрләрим—
Икидләрим, ширләрим.
Гиймәтли не'мәтләри
Әсирләрдән алынмыш, көзәл гәнимәтләри
Төкәчәкләр гаршына, бүтүн бу әйләнчәләр,
Дәрдли һәрәмхананын гәминә үстүн кәләр.
Бәхтимдән, талеимдән мән һеч киләйләнмирәм,
Алдым башы чыхса да гаршыма, дәрд, гүссә, гәм
Көз өнүмдә фүсункар хәялыны көрүнчә
Дәрдим, гәмим әрийәр, гәлбимдә инчә-инчә
Бир вахт достум да балкә мәндән үз дөндәрәчәк
Башга бир эгидәйә үрәйини верәчәк.
Сәнин ки, сәдагәтин әбәдидир, әһ, нә гәм,
Дейә күлүмсәйирәм.
Нә гәдәр дә көзәлдир севиб олуна јимаг,
Севдийин бир көзәлин илгарына инанмаг.
Мәним гәлбим тәк сәнин, гәлбин сәрт бир даг олсун.
Сәнин гәлбин тәк мәним гәлбимсә юмшаг олсун.
Гой олсун чох көзәлдир, бирликдә дара дүшмәк,

---

* 1789—90-чы илләрдә Юнаныстанын азадлығы уғрунда вурушан гәһрәманын адыдыр.

** Көчәри һәят демәк истәйир.

Кадәрләри овутмаг, фәрәһләри бөлүшмәк.
Бирликдә дә дүшүнмәк, дуймаг, яшамаг анчаг
Һеч заман, айрылмамаг!
Бир даһа азад олсам, нә гәдәр ки, мән сағам,
Өз дәстәмин башында енә дә дурачағам.
Гәлбимин гәзәб оду бир ан белә сөнмәйир,
Мәним интигамымын сону да көрүнмәйир.
Мән өз бачарығымы, күчүмү ишләтмәли,
Сон мәгсәдә етмәли,
Интигам алмалыям,
Гәләбә чалмалыям!
Бунунчүн ики йол вар; я зор, я да ки һийлә!
Зордур инди бизимки, һийләләр галсын һәлә.
О заман ки, шәһәрләр салыр мәһбәсә бизи,
Сыхыр үрәйимизи.
Инан, сәнин руһун да
Күваһ олайәр онда.
Мәним гәлбим бу дәрддән олубдур оюг-оюг.
Гадын хәянәт эдир кишиләрдән даһа чох.
Бир бәдбәхтлик үз версә онун әринә әкәр,
О хәйанәтләр ичиндә өзүнү русвай эдәр.
Узаг мәндән шүбһәләр, элә дейил Зүлейхам,
Бәд авгда көзләйәр мәни йүз ил, Зүлейхам.
Анчаг тәсадүфүн дә һөкмү чох бөйүк олур,
Дүнән гылынч ойнадан бу күн артыг йорулур.
Бәли, горху! Севкими верә биләрәм елә,
Османын гүввәсийлә, Чәфәрин әмри илә.
Фыртына башланан тәк
Горхум учуб кедәчәк.
Бу кечә мәһәббәтим «сәнә сирдашам» дейә,
Сөз верибдир кәмимдә мәнимлә бир кетмәйә.
О һансы горхудур ки, горхуда билсин бизи—
Сарсытсын эшгимизи?
Дүнянын һәр не'мәти ялныз севәнләриндир,
Севәнләрчин әзаб да, изтираб да шириндир..
Севәнләрчин көзәлдир дүнянын һәр бучағы,
Шириндир бу һәятын һәм севинчи, һәм дағы.
Торпаг, дәниз, отаг, чөл, бизимчүн нә фәрги вар
Әкәр бир ердә олсаг бәхтиярыг, бәхтияр!
Гой бу ачыг дәниздә күләкләр дә ағласын,
Тәкчә сәнин голларын бойнуму гучагласын.
Өлүм анында белә мәним додагларымдан
Эшитмәзсән дад-фәған.
Мәним сон сөзүм сәнә хейир-дуа олачаг.
Көзләрим көзләринә дикилиб юмулачаг.
Өлүмүн дә өнүндә дурачағам мән мәтин,
Горхутмаз севәнләри говғасы тәбиәтин!
Өлүм горхусуну да бу дүняда һәр заман,
Ахы, тәбиәт дейил, инсанлардыр ярадан.
Бизим йолларымызда һәлә чохдур чәфалар,
Һәр анда гаршымызда мин горху, мин өлүм вар.
Нәдир мәндә бу һаллар?
Эй дәһшәтли фикирләр, эй дәһшәтли хәяллар,
Мәндән узаг олунуз!
Инди я гуртарачаг, я да бизим йолумуз,
Тамам кәсиләчәкдир. Одлар кәзир чанымда
Гуртарыр дастаным да.
Сән ялныз бирчә «һә» де. Дүшмәнләрдән айрылаг—
Бәлкә дә хошбәхт олаг.
Бәли, дүшмәнләр дедим, сәни мәндән айыран
Чәфәр, о Гара Осман
Мәним дүшмәнләримдир. Өзүн сөйлә бәс сәнин,
Дейилмидир дүшмәнин?

21.

Көзәтчими хәтәрдән,
Хилас этмәк үчүн мән
Өз вахтында гайытдым, тута билмәди хәбәр
Мәним башга адая кетдийимдән бир нәфәр.
Мәндән узаг олса да адамларым, һеч заман
Тәрпәнмәзләр һеч ерә мәним изним олмадан.
Дәрһал тә'зим эләйир онлар мәни көрәндә
Йығылан гәнимәти мәнәм бөлүшдүрән дә.
Чох данышдым, башыны ағрытдым сәнин дейән.
Гайығымыз һазырдыр, вахт да кечир, тез ол сән.
Нифрәт илә горхуну тәрк эдәрик биз анчаг,
Сабаһ ә'янларийлә Осман бурда олачаг.
Сәнинсә зәнчирләрин бу кечә гырылмалы,
Я ловға бәй, я да мән! Индисә айрылмалы!
Этсән дә әһди-пейман, мәним дедикләримдән
Горхараг өз андыны кери көтүрсән дә сән
Мән мөһкәмәм сөзүмдә, ядында сахла буну,
Мән галарам бурада позмаг үчүн тоюну!

22.

Зүлейха һейкәл кими дурмушду өз ериндә,
Үрәйи дә од тутуб янырды көзләриндә.
«Итирдим көр нечә дә сон үмиди мән» дейир,
Бу гыз көзәллийилә Ниобейә* бәнзәйир.
Ағзы долу сөз иди.
О данышмаг истәди.
Элә бу вахт, бу заман
Парлады кур мәш'әлләр чәпәрин архасындан.
Бири, икиси, үчү.
«Гач гардашым, гуртар сән

---

* Антик мифолокијасына көрә Фиван падшаһы Амфионун арвады.

Йох, нә дедим сән мәнә гардашдан да әзизсән».
Голларын арасында парылдайыр ишыглар
Бир ора бах, әлләрдә һәлә гылынчлар да вар.
Бу гаранлыг кечәдә
Көр сийирмә гылынчлар парылдайыр нечә дә.
Онлар кәзир, ахтарыр яшыг салыр һәр яна
Бир ора бах, Чәфәр дә сарылыб гылынчына.
Онлар бура чатырлар. Көрәсән йохму чара?
Аһ, Сәлимим гәбримиз олачагдыр мағара.

23.

О, дурмушду вүгарла
— Вахт етишир, бах одур
Чатырлар. Бир өпүш дә. Аман! Бу сонунчудур.
Бәлкә дә адамларым көрдү бу ишыглары
Йох, онлар ки, чох аздыр. Билейдиләр каш, бары.
Мағарадан чыхды о, галдырды тапанчаны
Бир күллә!—шаггылдады, сәс бүрүдү һәр яны.
Хәбәр верди достлара, Зүлейха тәрпәнмәди,
Һейкәл кими гуруду ериндәчә, диңмәди.
— Достларым эшитмәди, онлар кәләнә гәдәр
Мәни өлдүрәчәкләр.
Күллә сәси таныдты мағараны дүшмәнә
Эй атамын гылынчы, сән чәсарәт вер мәнә
Ирәли! Кеч ирәли, билирәм бу вахтадәк
Нечә йүзә гаршы сән һәлә дурмысан тәк.
Әлвида, эй Зүлейха, сәнсә даянма, кизлән,
Саламат гал бары, сән,
Сәнин үстүнә Чәфәр
Анчаг гышгыра биләр.
Бурадан тәрпәнмә сән
Бир човутма күлләйә гурбан ола биләрсән.
Гәсдим сәнин атаны мәһв этмәкдирсә әкәр

Гой әввәл өзүм өлүм. Аһ, яшасын гой Чәфәр,
Йох, о өзү версә дә гардаш өмрүнү бада,
Йох, о мәни енә дә ачиз алландырса да
Онларын зәрбәсини зәиф гаршыламалы,
Йох, саламат гуртаран һисс элийәр бу һалы!

24.

Бир дә, бир дә, гылынчы сағ-сола о, чалды
Ону изләйәнләрин гаршыдакы дәстәси
Онун үстүнү алды.
Зәрбә! Айрылды бир баш бәдәндән инләйәрәк
Икинчи... Үчүнчүсү... Анчаг гарышгалар тәк
Гайнашыр дөврәсиндә дүшмәнләри, ора бах.
Салимсә шимшәк кими
Гылынчы ойнадараг
Йол ачыр. Аһ, аз галыр
Сağа, сола, о дөнүр
Одур далғалар үстә
Гайығы да көрүнүр.
Бешчә авар зәрбәси
Бәсдир она чатмаға,
Авар чәкир достлары,
Каһ сола, каһ да сағa.
Гайыг бир балыг кими чан атыр она сары,
Вахтында чатачагмы көрән она достлары?
Йолдашлары чатдылар,
Онлар суя атылыб
Гылынчы парлатдылар.
Далғалары ярараг
Онлар чатды саһилә
Гырғын даһа да артды
Достларын кәлишийлә.
Демәйин ки, достлары
Онун дадына чатды,
Салимин үрәк ганы
Ағ сулары гызартды.

25.

Онун башы үстүндән өтүб кечди күлләләр,
Дәнизин кәнарына Салим чатды бир тәһәр.
Гайыға минмәк үчүн аһ, о суя кирәркән
Сон өлүмчүл зәрбәни дүшмәнә ендиркән
Нечин о дала бахды? Ахы, нә одлу она?
Көрмәкчин Зүлейханы чеврилди архасына.
Аһ, бу бахыш, бу дуруш, аһ, нә дейим мән сәнә
Аһ, бу бахыш, сон бахыш, фәрман верди гәтлинә.
Бу, өз севкилисини тәрк етмәк истәмәйән—
Илаһи мәһәббәтин гаршысында баш әйән
Ашигин бахышыйды. Көзләр сөндү, гаралды
Аһ, бу бахыш, өмрүнү онун әлиндән алды.
Янындайды достлары,
О дурмушду архасы чошғун дәнизә сары.
Бирдән сәсләнди күллә,
«Чәфәрин дүшмәнләри өлмәлидир, бах, белә!».
Киминкийди аһ бу сәс, бу күлләни ким атды?
Ким онун синәсини парчалады, ганатды?
Ким о чавана гыйды? Һеч олмаса данышын бир.
Абдулланын гатили, бу күллә дә сәниндир!
Өлдү онун атасы, сәнин һийләнлә анчаг,
Өзү дә гурбан олду, сәнин күлләнә бир бах.
Бах, онун синәсиндән чешмә-чешмә ахан ган
Суларын ағ рәнкини дәйишдирир ай аман!
Онун ал додаглары «аман, аман!» десәйди
О, сон өлүм анында әкәр инилдәсәйди
Батырарды бу сәси
Далғаларын нә'рәси!

26.

Булутлары говлайыр, яваш-яваш ал сәһәр,
Кечән кечә көрфәзи титрәдән инилтиләр,
Чығыртылар кәсилмиш, сукут һөкм едир букүн.
Анчаг енә саһилдә изләри вар дөйүшүн.
Сынмыш әйри гылынчлар, төкүлмүшдүр һәр ерә
Бахышлар һейран галыр бу гәрибә изләрә.
Булутлар, ағ булутлар, сулар үстдә сүрүнүр
Узагда бир тәк гайыг, бир дә фанар көрүнүр.
Дейән артыг о сөнмүш,
Орда, гаялар үстә ики ерә бөлүнмүш
Ағ бир плаш көрүнүр.
Үстүндә ган ләкәси,
Аһ, нә дейир дәнизин
О үсянкар нәғмәси?
Бу ган ләкәләрини
Сулар юмагмы истәр
Һаны онун саһиби?
Эй дәниз, мәнә көстәр!
Онун мейиди үстә
Ким ағламаг истәсә—
Онун дәрдли башыны
Гучагламаг истәсә
Лемно саһилләриндә
Кедиб ахтарсын ону—
Абдулланын оғлуну!
Одур, дәниз гушлары, эниб дәстә-бә-дәстә
Ганад кәрир, чығрышыр тапдыглары ов үстә
Тохундугча далғалар бәдәнинә, башына
Һәлә гушлар горхудан яхын дурмамайыр она.
Далғаларла бәрабәр голу галхыр, каһ энир,
Ону димдикләмәкдән гушлар һәлә чәкинир.
Ону саһилдә гушлар димдикләсәйди әкәр,
Ону ер гурдларындан хилас эләйәрдиләр.
Анчаг, анчаг ики көз, бир дә дәрдли бир үрәк,
Онун чәсәди үстә көз яшлары төкәрәк,
Һей ағламаг истәйәр, она чатмаг истәйәр.
Дүлбәндли баш дашына матәм тутмаг истәйәр.
Әфсус, о гыз үрәйи дәрд әлиндән ган олмуш,
Һәлә Сәлимдән әввәл онун көзү юмулмуш.

27.

Һелленин үзәриндә матәм сәси чағлайыр,
Гадынлар налә тәпир, кишиләр ган ағлайыр.
Зүлейха, эй Чәфәрин нәслинин сон һәлгәси,
Адахлын чох кечикди, бир даһа онун сәси,
Чатмаз гулагларына, эшидәммәз сөзүнү
Аһ, бир даһа о, сәнин көрмәйәчәк үзүнү.
Бәлкә өтүрәчәкдир о, көксүнү дәриндән.
О, буну биләчәкдир, вәлвәлә сәсләриндән.
Зүлейха, матәмини сахлайыб дәриндәрин,
Дарвазанын ағзында ағлашыр нөкәрләрин.
Гәмли гур'ан сәсиндән бәдәнләрдә ган донур,
Элә бил сәнин үчүн өлүм һимни охунур.
Әлләрини гойнунда чарпазламыш нөкәрләр,
Үзләриндә гәм, кәдәр,
Матәмини сахлайыр һамы сакит, һамы лал,
Һамынын үрәйиндә һөкм сүрүр дәрд, мәлал.
Чох яхшы ки, Сәлимин сән гәтлини көрмәдин,
Сән онун архасынча лал чәкиб һөнкүрмәдин,
Сәнә өз өлүмүндән ағыр оларды букүн,
Сән ондан әввәл өлдүн!
О, сәнин сон үмидин, севкин, үрәйин иди,
Сәнин һәр шейин иди.
Сән эшгин оюнунда өз өмрүнү удуздун,
Бирчә дәфә гышгырыб сонра әбәди сусдун.
Раһат ую, Зүлейха, дуа верирләр сәнә,
Эшг олсун мәзарына, о яралы гәлбинә.
Сән хошбәхтсән, өмрүнү эшгин йолунда вердин,
Сән хошбәхтсән, һәятын әзабыны итирдин.
Сәнин дәрдин бир иди, ағырса да бу кәдәр,

Сән инди бәхтәвәрсән, үч гатына бәхтәвәр.
Артыг билмәйәчәксән чүнки һичран дәрдини,
Өлүм бу әзаблардан хилас әйләди сәни.
Аһ, о гурдлар, зәлиләр, нә гәдәр горхулудур.
Торпаг ки, баштан-баша гурдлар илә долудур,
Онлар саһибимиздир мәзар гара, ер гара.
Янан, дуян үрәкләр, гисмәт олур гурдлара.
Аман сәнин һалына, эй вүгарлы сәркәрдә!
Сән инди наһаг ерә тутулмусан бу дәрдә.
Сән инди наһаг ерә башына күл төкүрсән
Наһаг ерә әйилир, сән белә диз чөкүрсән.
Наһаг ерә, эй Чәфәр, сән сачыны дидирсән,
О ганлы әлләрини өзүндән кизләдирсән.
Һәмин әлләр өлдүрдү гансыз бир чани кими
Абдулланы, Сәлими.
Индисә наһаг ерә сән һәмән әлләр илә
Сагталыны йолурсан,
Гәмләрдә богулурсан.
Османын адахлысы, сәнин о чийәрпаран,
Өлмүшдүр бужүн артыг де, көйнә-йирми яран?
Бу дәрдләрин наһагдыр, дүшүнмә узун-узун
Сөнду Һелле үстүндә о алышан улдузун.
Утан өз әмәлиндән.
Ахытдыгын о ганлар алды ону әлиндән.
«Мәним балам һардадыр», дейә дөймә дизинә.
«Һардадыр» дейә сәсин чаваб верир өзүнә.

28.

Гәбирләр арасында сәсләниб ачы-ачы,
Баш чәкибдир көйләрә тәнһа бир сәрв ағачы.
Гәбирләрин үстүнә салыб өз көлкәсини,
Элә бил ки, сахлайыр өләнләрин ясыны.
Дүздүр, онун үзүндә кәдәр көлкәси вардыр,
Анчаг о һеч солмайыр, о һәмишә баһардыр.
О, камыны алмамыш илк мәһәббәтә бәнзәр
О, һәмишә тазә, тәр.
Узаг бир мешәликдә тәнһа ағ күл бой атмыш,
Нечин ону тәбиәт белә солғун яратмыш.
Ону кәдәр әкибдир элә бил өз әлийлә
О, элә инчәдир ки, аста әсән бир елә
Давам кәтирә билмәз, төкүләр ярпаглары
Анчаг нә шахта, нә дә гышын дәли чағлары,
Она тохунмур әсла, гышдан сәрт олан әлләр,
Она гыйыр, гопарыр, анчаг енә дә сәһәр,
О енидән көйәрир, әтрини чөлә яйыр,
О күлү, улдузларын көз яшлары сулайыр.
О, өз көзәллийилә илаһәни андырыр,
Ону киминсә руһу енидән чанландырыр.
Бәли, Һелле гызлары дейирләр ки, элә бил
Бу күл, ер күлү дейил.
Белә олмасайды о, сәрт һавада һәр заман,
Ачылмазды дурмадан.
Баһар өз бол суюндан она бәхш этмәсә дә
Яй күнәши янараг ону иситмәсә дә
О ачылыр даима, һәмишә гончаланыр,
Кечәләр дә башына онун бир гуш доланыр.
О гуш өтүр, охуюр, чох гәмлидир аһ-зары,
Һава кими көрүнмүр һеч кәсә ганадлары.
О гушун маһнылары
Сәсләнир кечә яры,
Һүриләрин чалдығы удун тәранәси тәк.
Бүлбүлдүр о бәлкә дә, хейр, фәряд эдәрәк
Дад чәксә дә, о дейил, яхшы динлә ону, сән

Һәзин нәғмәләрини бирчә дәфә эшидән
Ону тәрк эдә билмәз өзүнү сарсытмамыш,
Элә бил о гушун да севкиси баш тутмамыш,
Накам галмыш дүнядa, о учалдыб сәсини,
Өз чавабсыз эшгинин, охуюр нәғмәсини.
Анчаг бу көз яшлары, бу гәмләр нә шириндир
Эй кәдәр! Нәғмәләр дә сәнин сирләриндир.
О охуюр, сәсийлә ағладыр көйү, ери,
Анчаг күнәш доғанда кәсилир нәғмәләри.
Дейирләр, о галдырыб көйләрә фәрядыны,
Өтүр нәғмәләриндә Зүлейханын адыны.
О нәғмәләр һавада, сәсләниб һәзин-һәзин,
Әрийәрәк йох олур башы үстүндә сәрвин.
О ағ күл Зүлейханын мәзарындан көйәрмиш,
Бәлкә дә о көзәл гыз һүснүнү күлә вермиш.
Бир кечә гәбрин үстдә союг мәрмәр дүздүләр,
Сәһәр исә йох олду, һараса итди мәрмәр.
Белә бир әфсанә вар:
Һәмин күнүн сәһәри
Сәлимин вурулдуғу о саһиллә тапдылар
Иоха чыхмыш мәрмәри.
(Далғаларын гучағы олду Сәлимә мәзар)
Ялайыр о мәрмәри ағ көпүклү далғалар.
Дейирләр ки, башында **дүлбәнд** гара бир көлкә
О замандан һәр кечә
Кәлир, бурда баш әйир о мәрмәрин үстүнә.
Һеч кәс билмир о кимдир, арзусу нә, гәсди нә?
Сәрт далғалар о дашы тамам алды гойнуна,
«Пиратын ястыгчасы —тейфи»— дедиләр она
О мәрмәрин илк дәфә дүшдүйү ердә бир күн,
Күл ачылды, надәнсә рәнки гачмыш-ды күлүн.
Илләр өтдү, доланды,
О ағ күл бу дастаны эшитмиш бир көзәлин
Көз яшыйла суланды.

Тәрчүмә эдәни:
Бәхтияр ВАҺАБЗАДӘ.

☆